

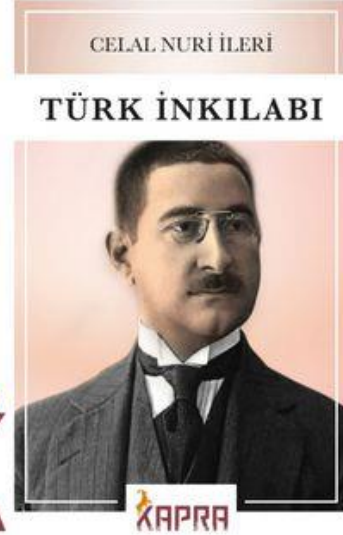
TÜRK İNKILABI

Beyza KÖSE ŞEKER¹

İleri, Celal Nuri (2021). Türk İnkılabı, İstanbul: Kapra Yayıncılık, 325 s., ISBN: 978-625-7419-55-0

Yazar Hakkında

Celal Nuri İleri (1882-1936), Osmanlı'nın son dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında aktif olarak yazılarıyla kamuoyuna yön veren, gazetecilik ve milletvekilliği yapmış bir düşünürdür. İleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun çözülüş sürecine tanıklık etmiş Türk İnkılabının ise bizzat siyaset ve basın hayatı içinde takipçisi olmuştur. İnkılapların fikri altyapısının oluşmasında önemli bir rol oynamış ve özellikle harf devriminin uygulamaya konulmasında etkili isimlerden biri olmuştur. Yazarın bazı eserleri: *Tarih-i Tedenniyat-ı Osmaniye*; Osmanlı'nın çöküşünü tarih felsefesi perspektifinden açıklayarak Türk modernleşmesinin tarihsel

zeminini kurar. *Kadınlarımız*; toplumsal ilerlemenin kadınların özgürleşmesiyle mümkün olacağını savunan erken dönem bir feminist bakış açısı sunar. *İttihad-ı İslam*; İslam dünyasının siyasi ve kültürel birliğini savunarak, ümmetin dağınıklığını eleştiren ve modernleşme ile İslam'ı bağdaştırmaya çalışan bir fikir manifestosudur. *Taç Giyen Millet*; Türk milletinin tarihsel büyüklüğünü ve medeniyet kurucu rolünü vurgulayan, milliyetçi ve ilerlemeci bir perspektifle yazılmış bir eserdir.

Eserin Yapısı ve Temel Bölümleri

¹ E-posta: beyzakosee23@gmail.com / Orcid No: 05413750623 0009-0009-0880-7021.

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 04-09-2025

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 07-10-2025

Kitap Eleştirisi / Book Review

Celal Nuri İleri, kitabın giriş bölümünde inkılap kavramının tanımıyla başlar. Ona göre, bir inkılabı yaşayan kimselerin, onu nesnel biçimde değerlendirmesi çok güçtür. Fransız Devrimi ya da Bolşevik Devrimi gibi büyük dönüşümler bile çağdaşları tarafından tarihsel bütünlükle yazılamamıştır. Türk İnkılabı da henüz tamamlanmamış canlı bir süreçtir. Dolayısıyla yazar kesin hükümler vermektense gördüğü değişimlerin sebeplerini ve yönelimlerini kayda geçirmeyi amaçlar. Celal Nuri, inkılabı yalnızca siyasi rejim değişimi olarak değil bir milletin zihniyetinde, kurumlarında sosyal ve kültürel hayatında köklü bir dönüşüm olarak görür. Osmanlı'nın çözüldüğünden Cumhuriyet'in kuruluşuna uzanan bir süreç, Türk milletinin kaderini yeniden belirlemiştir. Eserin ilk ana bölümü, **Çevredir**. Burada Türk milletinin tarihsel coğrafyası ve bunun etkileri ele alınır. Döneminde Türk kelimesi aşağılayıcı bir sıfat olarak kullanılmış resmî belgelerde dahi pek yer bulmamıştır. Türkiye ifadesi ise Batılılarca yaygın kullanılsa da Osmanlı'nın resmi literatürüne girmemiştir. Osmanlı, kozmopolit yapısı nedeniyle hiçbir zaman ulusal bir devlet olmamıştır. İmparatorluğun sınırları Avrupa'dan, Asya'ya, Afrika'dan, Arabistan'a kadar genişlediği için ortak bir vatan bilinci oluşmamıştır. İstanbul ve Anadolu'nun jeopolitik konumu Türk milletini Batıya daha yakın kılmıştır. Avrupa'daki her hareketlilik Türkiye'yi doğrudan etkilemiştir. Bu nedenle Osmanlı, Batılılaşmayı bir zorunluluk olarak hissetmiş fakat kurumlarıyla bunu uyumlu hale getirememiştir. Celal Nuri, çevrenin inkılapları zorlayan bir kader olduğunu söylemektedir. Osmanlı, çevreye uyum sağlamayınca çökmüş, Türk milleti ise Cumhuriyetle birlikte bu çevreye uyum sağlamaya başlamıştır. **İrk**, bu bölümde ırk ve millet kavramlarını tartışır. Ona göre saf ırklar yoktur her millet tarih boyunca karışımların ürünüdür. Milletleri tanımlayan yalnızca ırk değil, ortak dil, tarih, kültür ve birlikte yaşama arzusudur. Türk Milleti de tarih boyunca farklı unsurları temsil ve asimile yeteneği göstermiştir. Anadolu'nun Türkleşmesi bunun en somut örneğidir. Osmanlı hanedanı Türk'tü fakat devlet içinde Türkleşmeyen unsurlar çoğalmış imparatorluğun yapısı Türk milletini gölge altında bırakmıştır. Celal Nuri'ye göre inkılap, Türk milletinin yeniden özünü bulması, milli kimliğin öne çıkması anlamına gelir. **Zaman**, İleri'ye göre tarihsel süreç devletlerin kaderinde belirleyici bir faktördür. Osmanlı doğru zamanda ortaya çıkmış, Bizans'ın çöküşünden faydalanarak yükselmiştir. Ancak zamanın sunduğu fırsatları değerlendirememiştir. Örneğin İstanbul'un fethi, bilim ve ticaret açısından büyük bir şansken, Osmanlı bu kültürel mirası değerlendirememiştir. Avrupa'da; coğrafi keşifler, rönesans ve reform gibi gelişmeler yaşanırken Osmanlı, Doğu'ya yönelmiş ve bilgisiz ulemanın etkisine girmiştir. Böylece Osmanlı zamanla geri kalmıştır. **Medeniyet**, Celal Nuri bu bölümde medeniyet kavramını irdeler. Ona göre medeniyetler öncü ve tabi olarak ikiye ayrılır. Batı, öncü bir medeniyet haline gelmiştir. Osmanlı ise uzun süre onun gerisinde kalmıştır. Türk inkılabı, Türk milletini Batı

uygarlığının bir parçası haline getirmeyi hedeflemiştir. İleri inkılapları bir taklit değil, akıl ve bilim yolunda ortaklaşma olarak görmektedir. Doğu medeniyetleri (Arap-İran) Osmanlı'yı etkisi altına almış fakat bu kültürler o dönemde durağanlaşmıştı. Osmanlının, yanlış yönelimle bu yolda ilerlediğini oysa yüzünü Batı'ya dönmesi gerektiğini vurgulamıştır. **Batı ile Doğu Arasında Osmanlılık**, kitabın bu bölümünde, Osmanlıcılık fikrinin, imparatorluğu bir arada tutmaya yetecek düzeyde bir fikriyat olmadığından bahsetmiştir. Milletler kendi ulusal kimliklerini keşfetmiş ve ayrılmışlardır. İleri, Türk inkılabını bu kopmalar sonucu ortaya çıkan Türk milletinin kendi ulusal devletini kurması olarak, Misak-ı Milli ve Cumhuriyet'in ilanını ise bu sürecin zirvesi olarak görmektedir. **İnkılaptan Önceki Fikri Hazırlıklar** bölümünde yenileşme hareketlerinin başlangıcını, Tanzimat'a ve hatta daha önceden süregelen bir süreç olduğundan bahseder. II. Mahmut'un Yeniçeri Ocağı'nı kaldırması, Batı tarzı eğitim kurumlarının açılması ve Meşrutiyet'in ilanı gibi adımların Cumhuriyet inkılabının hazırlayıcıları olduğunu vurgulamaktadır. Ancak bu çabalar yarım kaldığını kurumlara tam olarak yerleşemediğini söyler. Asıl kırılmanın, Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele sonrası gerçekleştiğini söylemektedir. Celal Nuri'ye göre, Cumhuriyet devrimleri, bu yarım kalan girişimleri tamamlamıştır. **Dil Konusu**, bölümü henüz gerçekleşmemiş olan, Harf Devrimi konusunda fikir ve görüşler belirtmesi açısından kitabın önemli bir bölümüdür. Osmanlıcanın, Türk milletinin kültürünü yansıtmaktan uzak, Arapça ve Farsça unsurlarla dolu bir yapıya sahip olduğundan bahseder. Celal Nuri, sade Türkçeden yanadır. Ayrıca Latin harflerinin kabul edilmesini savunur ve Arap harflerinin fonetik yetersizlikleri olduğunu, yazıyı öğrenmeyi güçleştirdiğini vurgular. Harf inkılabı, İleri'nin düşüncelerinde çok önceden dile getirilmiş ve Türk İnkılabı eserinden iki yıl sonra gerçekleştirilmiştir. **Osmanlıca ve Türkçe, Alfabe Meselesi ve Arap ve Latin Harfleri Fonetik ve Yazı Cetvelleri** bölümlerinde de dil konusunda mutlaka bir inkılabın daha gerekli olduğunu, yazı dilinde bulunan farklılıkların ortadan kaldırılması gerektiğini, Arap harflerinin konuşma dilinde kullanılan kelimeleri karşılamadığını, o günlerde tartışma konusu olan alfabe meselesini, Arap ve Latin harflerini fonetik olarak tek tek yazarak incelemiştir. **Muâşeret Hakkında, Nüfus ve Biraz İktisat**, Celal Nuri, inkılabın yalnızca siyaset değil, toplumsal yapıyı da dönüştürmesi gerektiğini söyler. Kadının toplumdaki yerinin giderek artması, kadınların eğitim alması, toplumsal hayata katılması ve erkeklerle eşit olması gerektiğini savunur. Nüfus meselesi hakkında, güçlü bir devlet için nüfus artışı önemlidir fakat bunun nitelikli olması düşüncesindedir. Eğitim ve sağlık yatırımlarına dikkat çeker. Osmanlının iktisadi bir devlet olmadığını, diğer devletlerle mukayese ederek Osmanlının ekonomik şartlarının kötüye gitmesinin sebebini, iktisat biliminden uzak biçimde yönetilmesi olarak görmekte ve Osmanlı ekonomisinin dışa bağımlı

hale gelmesini incelemektedir. *İrfana Dair ve Edebiyat Hakkında*, Celal Nuri, inkılabın başarısı için cehaletin mutlak suretle ortadan kaldırılması gerektiğine değinir. İleri'ye göre, konuşmak insanı hayvandan ayırsa da medeniyetin asıl ölçüsü okuma, yazma ve kültürdür. Cumhuriyet'in yaşayabilmesi için halkın bilinçlenmesi, eğitim seferberliğiyle her yaşta insanın okur yazar haline gelmesi zorunludur. Bu noktada Rusya ve Bulgaristan örneklerini hatırlatır. Edebiyat bölümünde ise, milletlerin gerçek tarihinin edebiyatlarından okunabileceğini söyler. Türk edebiyatının toplumsal hayatı yeterince yansıtmadığını, özellikle romanın ihmal edildiğini belirtir. Batı edebiyatıyla karşılaştırarak Doğu edebiyatının kelime ahengine, Batı edebiyatının ise fikre dayandığını dile getirir. Celal Nuri İleri, tercümelemlerin Türkçenin gelişmesi ve düşünce dünyasının zenginleşmesi bakımından oldukça önemli olduğundan bahseder. Batının bilim ve edebiyatındaki yöntemler benimsenmeli bu sayede Türk edebiyatı hem milli hem de evrensel bir kimlik kazanmalıdır. Bu düşüncelerle yazarımız, Türk inkılabının, toplumun kültürel temellerini sağlamlaştırma konusunda ne kadar önemli olduğunu belirtmektedir. *Muhaliif Fikirler ve Tatbikat*, Celal Nuri, inkılaba karşı çıkanları da ele alır, ona göre muhalefetin büyük kısmı, alışkanlıklarını kaybetmek istemeyen muhafazakâr çevrelerden gelmektedir. Ancak tarihsel sürecin geri döndürülemeyeceğini net bir biçimde vurgulamaktadır. *Son bölümde*, Celal Nuri Türk inkılabını tarihsel bir zorunluluk olarak görür. Türk milletinin uzun süre Osmanlı İmparatorluğu'nun kozmopolit yapısı içinde geri plana itilmiş olmasına fakat nihayetinde kendi kimliğiyle, tarih sahnesine çıktığına değinir. İnkılap, Batı uygarlığıyla bütünleşmeyi, laiklik, milliyetçilik, kadın erkek eşitliği eğitim ve bilim temelleri üzerine kurulmayı amaçlamaktadır. Yazar bu değişimlerin Türk milletinin geleceğini güvence altına alacağını savunur. Kitabın son bölümünün akabinde; *Ek: Dil Hakkında*, *Ek: Medeniyet Tabiri ve Kavramı Hakkında*, *Ek: Eski Yunan Medeniyeti*, *Ek: Katılmadığımız Üç Genel İnkılap* ve *Celal Nuri Bey'e* kısmında yazılan yazılarla son bulmaktadır.

Genel Değerlendirme

Sonuç olarak, yazar, Batılılaşma sürecinin sadece bir dışa açılma ve kültürel adaptasyon süreci olmadığını, aynı zamanda toplumsal, ekonomik ve zihinsel değişimleri kapsayan bir dönüşüm olduğunu öne sürmektedir. Yazarın, Türk inkılabına dair düşüncesi genel itibarıyla, Batılılaşma sürecinin sadece Batının taklit edilmesiyle sınırlı kalmaması gerektiği ve Türk milletinin öz değerlerini kaybetmeden bu süreci gerçekleştirmesi gerektiği yönündedir. Celal Nuri'nin Türk İnkılabı eseri Cumhuriyet devrimlerinin yalnızca bir siyasi rejim değişimi olmadığını çok daha köklü ve tarihsel bir dönüşüm olduğunu ortaya koyar. Kitap, çevre, ırk, zaman, medeniyet, din,

dil, ekonomi ve toplum gibi geniş alanlarda analizler yapar. Cumhuriyet'in reformlarını, yazıldığı dönem itibarıyla entelektüel zemine oturtan bir eser olmuştur